

L.V.H. R-25NYAY

L'NDON

A PÁRISI KIÁLLÍTÁS ÉPÜLETEI.

Páris, 1900. május hó 10.

Az új század küszöbén a hanyatlónak, dekadensnek nevezett francia nemzet meghívására a világkerekség minden művelt, minden ambiciózus, törekvő nemzete, faja összehordta munkájának, tudásának, művészetének legjavát.

Versenyre keltek a nagy munkára, hogy nemzetök geniuszát mentől egészségesebb, mentől tehetősebb formában mutassák be.

A világkiállítás, a béke e porondján összecsaptak a szellem fegyverei s már fogalmat alkothatunk magunknak, a kiállítás készületlensége dacára, az egyes nemzetek erejéről, hatalmáról.

Mily nagynak, izmosnak, egészséges vérűnek kell, hogy tartsam az állítólag dekadens Franciaország testét, agyát, ha végig nézek iparán, gazdagságán, művészetén, melyet a világ elé tár.

Mennyi öntudatos erő, mily pazar szellemi adományok gyümölcse csak e hatalmas kiállítás koncepciója, mily erélyre vall annak keresztülvitele. Évek óta készülődő iparosok, mérnökök, művészek agyának lázas forrongásából, munkások százezreinek verejtékéből keltek ki e tündérpaloták, melyek hatása meseszerűen szép, fölemelten hatalmas.

Sőt ha a látvány nagyszerűségében fokozatot keresünk, ezt megtaláljuk az elragadó mesterséges esti világítás mellett, melyre a tervező művészek minden bizonynyal számítottak. Vannak egyes építményei e kiállításnak, melyeket szembeszökően a fényhatások effectusaival számítva terveztek.

Ilyen a kiállítás fő kapuja: a porte monumentale. Egy érdekes, szép, minden ízében modern, s mint ilyen kissé idegenszerű alkotás.

Új formák, új díszítések, szokatlan színei (fehér és kék) segítségével bizarrsága dacára lefegyverzi és megnyeri a kezdetben bizalmatlankodó szemlélőt. Vasszerkezet az egész, grès flammè, metallikus díszítésekkel, színes üvegekkel és lámpákkal díszítve.

Három óriási ív s az azoknak megfelelő gömbszelet kupolaszerűen egyesítve képezi a három nyílású kaput; az egyik ív homlokzatnak van kiképezve, tetején a híres és sokszor támadott „Parisienne“-nel, egy utcai öltözetet viselő modern női alak, ki tárt karokkal várja Páris vendégeit.

A homlokzat előtt két óriási obeliszkyszerű oszlop áll. Ez a váz színes téglákkal, üveglapokkal, melyek mögött elektrikus lámpák rejtőznek, sárga fém ornamentikával, grès

reliefekkel van díszítve. Hatása különösen este megvilágítva meglepő, egy óriási filigran munkájú ékszerhez hasonló, megrakva ragyogó tűzű, különféle színű drágakövekkel.

Ha e kapu ösmertetésével különösen bőven foglalkoztam, szolgáljon mentségemül az, hogy ez az egyedüli, hogy úgy mondjam „őszinte“ épülete a kiállításnak.

Nem takarja, fedi vasszerkezetét, sőt kérkedve mutatja s ahhoz idomítja, simítja díszítő elemeit, művészi kiképzését. S ez a helyes.

Nem térhetek ki az elől, hogy meg ne említsem lapunk elődének, a *Művészi Ipar*-nak az 1889-iki párisi kiállításról szóló ösmertetését, mely mint nagy haladást és nagy vívmányt jelezte a vasszerkezet művészi fejlesztését, mely az arhitekturába új vért vitt be, annak, új és friss teret nyitott. Pompás dokumentumai voltak annak az akkori gépcsarnok s a művészetek palotája, gyönyörű példái az új szerkezettel összhangzó és ahhoz idomuló ornamentikával elérhető hatásoknak.

Erről a francia építészek ez alkalommal, sajnos, egyes kivételektől eltekintve, tökéletesen lemondtak.

Az épületek vasszerkezetét, a belső organizmust megtagadó építészeti formák és megoldások borítják; óriási csarnokok vasszerkezetű boltozatai emeletes, kis tagozatú homlokzatokra támaszkodnak.

A majolikát, a grèst tökéletesen kiszorította a gipszfal, díszítés, burkolat; hatalmas pilasztert látunk monumentális építményben, de egy erős ökölcsapás tátongó ürt vág az óriás súlyt hordó oszlopon.

Az első benyomás, a dekoratív hatása az épületnek kedvező ugyan, de közelebbről szemügyre véve a dolgot, bántólag hat ez a bizonyos tekintetben „gsnasz“ építkezés.

A gipsz e túltengését az idegen szem előbb látja meg és ez szolgálhat tán e hiba mentségeül.

Köztudomású dolog, hogy Páris díszesebb lakóházai, palotái, középületei a Páris közelében lévő gazdag kőbányák vakítóan fehér és könnyen megmunkálható köveiből épülnek; és a mint azt a kiállítás tőszomszédságában épülő Gare d'Orléanson szembeszökően láthatjuk, az e fehér kőből épült pályaudvar távolról való hatása tökéletesen összevág e gipsz Potemkin paloták ragyogóan fehér megjelenésével.

Ez a ragyogó fehérség egyik jellemző vonása a kiállítási épületeknek, mintha márvány és cukorból vágták volna ki e merész silhuettek tömegét.

Egy másik jellemző vonása az arhitekturának barok jellege, ezt a barok ízt még a Beux Arts klasszikus stílű épületein is megtaláljuk. Legkivált az Esplanades des Invalideson szembeszökő.

Ez a része a kiállításnak az Esplanades, a pont Alexandre a Beaux Arts két palotájával, melyek az Avenue Nicolas-t alkotják, művészi konceptusát tekintve, a legsikerültebb.

Maga a pont Alexandre bátran mondhatjuk egy műremek nemcsak egészében, de minden egyes apró részletében is. Egy nyugodt lapos ívben hidalja át a Szajná; feljáróit két-két magas piedestálon aranyozott lovas-csoportok díszítik, a híd karfái, kandeláberei, szoborcsoportjai oly szerencsés arányban állanak egymáshoz, hogy szépségében párját nem igen találja az ember.

A szépművészetek Petit Palaisja, mely a franciák retrospectív kiállításának adott hajlékot, nemcsak arányos szép alkotás, hanem állandó jellegű épület, mely múzeumi célokra van praedestinálva. Alaprajza, termei világítása, az épület célját tekintve kifogástalan; ezt a fődolgot mily szépen össze tudta egyeztetni a tervező művész az épület külső szépségeivel!

Fájdalommal gondolok Budapestünk nem egy középületére, melynél egy kétes értékű homlokzat kedvéért tönkre építették az épület rendeltetését, belsejét.

A Grand Palais, melyben a francia és idegen nemzetek modern művészetét helyezték

el, hatalmas arányaival lepi meg a látogatót. Óriási oszlopos csarnokon keresztül az udvarra lépve, egy szobor-erdő közepén találjuk magunkat. A bejárattal szemben levő kupolás üveggel fedett terem, melybe az emeletre két oldalt vezető lépcsőházak torkolnak, hogy mélyebb benyomást az emberben.

Az Esplanades des Invalides, a Manufactures Nationales és a művészi iparnak tanyája. Pompás barokk paloták utcája, óriási falfestményekkel, aranyozással borítva, vakítóan fehér összbenyomással, melynek ragyogó fehérségét még emeli a Palais des Invalides sötét tömege, patinás arany kupolája, mely az utcát befejezi.

Egy másik szép pontja a kiállításnak a Champs de Mars patkó alakú hatalmas csarnoka.

A patkó közepét a Salle des Fêtes és a Chateau d'eaux képezik, ágai az Eiffel toronynál végződnek.

Az ünnepélyek csarnoka a francia dekoratív művészet egy remeke úgy szín, mint forma tekintetében. Óriási kupoláját a nemzetek címerei, galériáit a nemzeteket jellemző szoboralakokkal a lex, pax, labor, fas allegóriái díszítik. E terem, melyet áhítattal szemlél mindenki, suggeráló hatással bír, ünnepélyes hangulatba ejti a nézőt.

Homlokzatát a Chateau d'Eau képezi, óriási kapu alakú nyílás, melyből a víz esését szabályozó terraszok és kiszögelések pompás dekoratív szobrokkal fejlődnek ki, csipkeszerűen finom silhuettel betetözve.

A harmadik kiváló arhitektonikus csoportja a kiállításnak a Rue des Nations a Szajna partján, az idegen hatalmak pavillonjai, tizenöt egész húsz többé-kevésbé sikerült palota sora, a part felé egy összefüggő teraszszal egyesítve, a paloták pincéiben nemzeti vendéglőkkel. Világosan látszik, hogy minden nemzet lehetőleg arra törekedett, hogy nemzeti építészetének eredetiségével, sajátágaival hasson és ezért a kiállítás e része változatoságánál fogva igen érdekes. Így Olaszország egy, Velence monumentális építményeire emlékeztető palotát emelt – talán a legnagyobb társai közt – a Palazzo Ducale, a Márk templom formáinak, aranyos kupoláinak felhasználásával.

A törökök, az Egyesült-Államok épületei banálisak, érdektelenek, üresek.

Ausztria egy Mária Terézia stílusú palotával képviselte magát.

A mi pavillonunk, minden nemzeti elfogultság nélkül mondva, egyike a legsikerültebbeknek. Bővebb leírásába nem bocsátkozom, terveit úgy kiállításainkról, mint reprodukciókból eléggé ismertek.

A belgák saját ízű gótikájokban igen szerencsésen megoldott városházat építettek fel.

Norvégia egy fából készült polgári lakóház típusát mutatja be, egy feltűnően szép, halakból komponált frízzel díszítve.

Németország egy sikerült német renaissance házat emelt gazdag falfestéssel, mely az ismeretes „Deutsches Haus“ képviselője.

Svédország pavillonja egy faépület, az ottan divó építészeti típusokból összeróva, originális alakú toronnyal.

E törekvéssel és céllal tervezték a többi népek is pavillonjaikat.

Sajnos, csak a paloták külsejét élvezheti eddigelé az idegen, mert azok még nem nyíltak meg a közönség számára, így tehát belsejükről mitsem írhatok. Pedig érdekes volna azt is összehasonlítani, mert meglepő a versengés, melyet az egyes nemzetek ízlés, művészi koncepció és kivitel tekintetében csoportjaik installációs munkáiban kifejtettek.

Tagadhatlanul a jól megoldott installáció a kiállítás fél sikere; ez annak csak dekoratív része ugyan, de a csoport külső foglalatja, elrendezése az, a mi a szemlélőt megragadja s a mi leginkább megmarad emlékében; a tartalma a szakembert vonzza és érdeklí, s ez a tárgyait felkeresi, bármiféle környezetben és foglalatban legyenek is.

A szép és jó installáció dokumentuma az egyes nemzetek ízlésének és önkéntelenül vonzza a néző tömeget. Igen gyakran egy jól sikerült kiállítási szekrény okozója annak,

hogy tartalmát is szemügyre vesszük, különben könnyen lehet, hogy közömbösen elsétálunk mellette.

A rövid idő, melyben benyomásaimat szereztem, nemkülönben sok osztály készületlensége lehet, hogy arra visz, hogy nem ítélek helyesen s egy vagy másfél hónap múlva, mikor a kiállítás tökéletesen elkészült, más eredményre jutok, de ma csak azt mondhatom, hogy a mi installációink mellett csak a német és osztrák installációk maradtak emlékemben, melyek a többin túltesznek.

Különösen az osztrákoké tűnik ki majdnem minden csoportban igazán diszkrét eleganciájával. A „Ver Sacrum“ ismeretes vonalait, formáit, az abban uralkodó ornamentikát ismerjük itt fel s látjuk testet öltetni. Wagner, Olbrich, Moser, Hoffmann ízlése és tudása nyújtotta ez installációk alapját. Ha visszaemlékszünk e művészek ismert koncepcióira, könnyen elképzelhetjük, hogy dekoratív fa-architektúrára és szövetek díszítésére ezek igen alkalmasak. Számos csoportjuk igazán sikerült. Csak ha erős kritika alá veszi az ember, egy bizonyos fokú ridegséget vethetne szemükre.

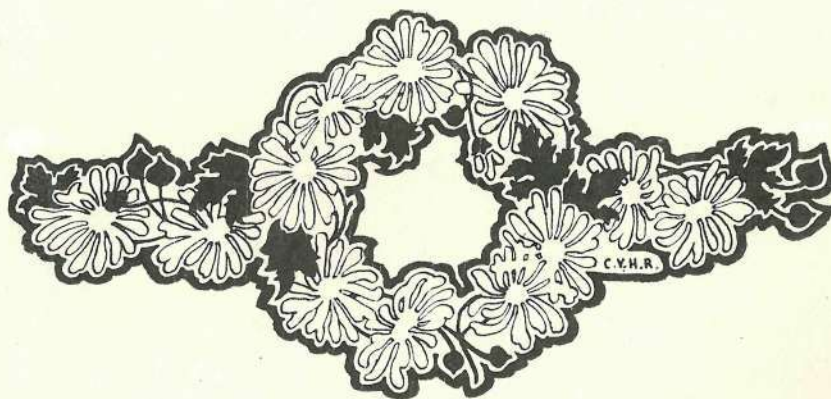
Tartalmasabb, monumentálisabb a németek installációja, különösen szép, talán az egész kiállítás legszebb installációja a német iparművészet csoportja. Ennek vetélytársa ugyancsak a német képzőművészetek csoportja lehet. Az előbbit Seidl, utóbbit Lenbach tervezte és rendezte.

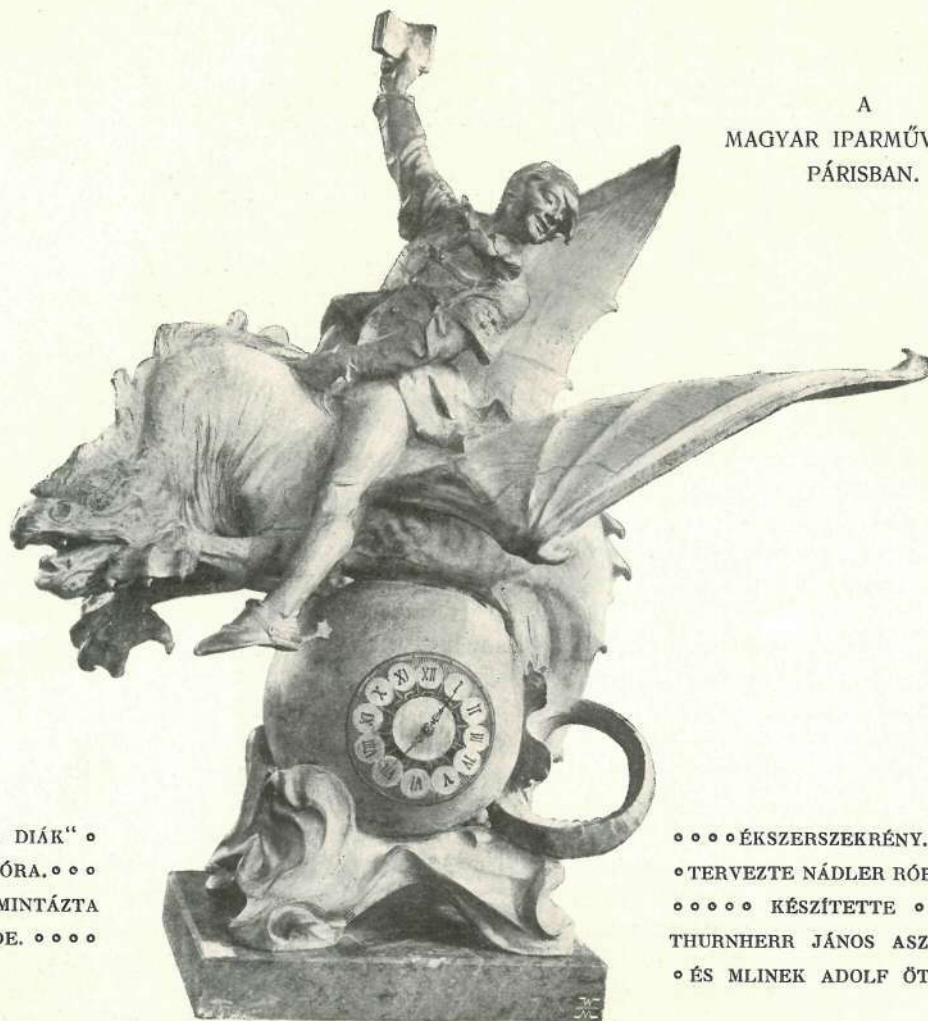
Igaz, hogy az osztrákok és németek a hozzá való anyag s a kivitel tekintetében, úgy látszik, költséghatárokat nem ösmertek s ez lényegesen hozzájárult az elért hatás fokozásához.

A mi csoportjaink installációi az iparművészeti múzeumban rendezett kiállításról ösmertek. Derekasán megállják helyüket. Elűtően a többi nemzetek berendezésétől, azt a magyar nemzeti díszítő formák alkalmazása jellemzi. A többi nemzet többnyire a régi ornamentika keretében mozog s nem törekedett installációinak nemzeti ízt kölcsönözni. Kivéve az éjszaki nemzetek installációit (svéd, norvég és dán), melyek az új irányban is igen figyelemreméltóan és szellemesen tervezvők.

Ezek volnának röviden és futólagosan szerzett benyomásaim, melyekhez csak egy megjegyzést óhajtanék fűzni, azt, hogy millenáris kiállításunk óta e tekintetben nálunk is észrevehető fejlődést és haladást konstatálhatunk. Vajjon mennyire fogják azt az idegenek megbecsülni és méltányolni és mennyire fogjuk helyünket megállani a nagy versenyben, azt majd megmutatja a jövő.

Pap Henrik.

◦ „GARABONCIÁS DIÁK“ ◦
◦◦◦KANDALLÓ ÓRA.◦◦◦
TERVEZTE ÉS MINTÁZTA
◦◦◦ TELCS EDE. ◦◦◦

◦◦◦ ÉKSZERSZEKRÉNY. ◦◦◦◦
◦ TERVEZTE NÁDLER RÓBERT. ◦
◦◦◦◦ KÉSZÍTETTE ◦◦◦◦
THURNHERR JÁNOS ASZTALOS
◦ ÉS MLINEK ADOLF ÖTVÖS. ◦

